

Women from the Perspective of the Writers of Payk-e Sa'adat-e Nesvān (The Messenger of Women's Prosperity)

Ghorbanali Kenarroudi¹

Abstract

Simultaneous with the emergence of the Constitutional Movement in Iran, many associations were established in all parts of the country. Among them, women's associations, both overt and clandestine, played an active role. These associations attempted to exploit the opportunities provided by the political conditions of the time to bring about changes in the living circumstances of women not only in Tehran but also in other cities. Most of these groups used available newspapers and magazines, as well as the establishment of girls' schools, to compare the status of women in Iran with that of women elsewhere and to critique prevailing conditions. In the city of Rasht, a group of enlightened and cultured women, in pursuit of women's political and social demands, founded the Payk-e Sa'adat-e Nesvān Society. This association participated in activities such as founding a girls' school, establishing a library, organizing lectures and handicraft classes, and publishing a magazine. One of its members—and among the pioneering figures in women's education—was Roshanak Nowdoust. Alongside establishing the Sa'adat-e Nesvān School, she published the periodical Payk-e Sa'adat-e Nesvān between 1927 and 1928 (1306–1307 A.H. Solar).

The present article, using the method of thematic analysis and based on an examination of the six extant issues of this periodical, tries to answer the following questions: What were the writers' views about women and women's issues? Who was the intended audience of their writings? To which groups of women did they address their discourse? Considering women's political and social rights, the authors of this magazine emphasized issues like the women's role and importance within the family and society, the education and socialization of women, and their contribution to the progress and development of Iranian society.

Keywords: Constitutional Revolution, women, women's associations, Payk-e Sa'adat-e Nesvān, Rasht.

1- Assistant Professor of History. Member of the Faculty of National Archives and Library Organization of the Republic of Iran. (Corresponding author), Email: Gh.k.edu@iau.ac.ir
Date received: 03.06.2025, Date of accepted: 05.07.2025

Introduction

Simultaneous with the emergence of the Constitutional Movement in Iran, numerous associations were established across the country. Women's societies, both openly and at times clandestinely, played an active role in the constitutional struggle. These associations, not only in Tehran but also in other cities, sought to use the political opportunities of the time to bring about changes in the living conditions of women. Most of these groups utilized newspapers, magazines, and the establishment of girls' schools to critically examine the existing situation, often by comparing the status of women in Iran with that of women in other countries.

In Rasht, a group of educated and culturally minded women founded the Peyk-e Sa'adat-e Nesvān Society in order to pursue women's political and social demands. This society engaged in activities such as establishing a girls' school, founding a library, delivering lectures, offering handicraft training courses, and publishing a magazine. One of its members and one of the pioneering women in female education was Roshanak Nowdoust. Alongside founding the Sa'adat-e Nesvān School, she published a periodical of the same name between 1927 and 1933.

The aim of this research is to investigate the perspectives of the society's secretary, its members, and the magazine's authors concerning Iranian women. Accordingly, the present study, using thematic analysis, examines the viewpoints expressed in the Peyk-e Sa'adat-e Nesvān magazine regarding women and issues related to them. Since the magazine explicitly stated that its content included moral, literary, social, and historical subjects written by a group of enlightened women of Gilan, the author of this study attempts—through analyzing the six remaining issues of the periodical—to answer several key questions: What were the authors' views on women and women's issues? Who constituted their intended audience? Which groups of women were they addressing?

Political and social transformations in Qajar-era Iran brought significant changes to the position and social conditions of women. These transformations—rooted in Iran's encounters with Western ideas and events—manifested in various intellectual movements within the country. Increased attention to women's political and social rights, as well as critiques of traditional attitudes toward women's lives, can be counted among the most significant developments in modern Iran. Growing contact with the West, the publication of newspapers and magazines, the founding of modern schools, and the writing of new books all contributed to raising women's awareness and the emergence of demands for women's rights.

The Iranian women's movement, which arose from both poor living conditions and increased awareness, faced severe limitations and pressures during its early years. Nonetheless, the belief in the necessity of change motivated women to recognize the importance of their social roles. Describing and criticizing the social status of women in the Qajar period, one observer stated: "Not only are they regarded as insignificant, lacking dignity, weak, and like captives, but they are deprived of all knowledge, far removed from insight, ignorant of the world, and devoid of all human arts." (Agha Khan Kermani: 130)

Women's initiatives—above all, in respect of opening schools—suffered fierce counteraction by extremist conservatives. It was for this reason that a great number of girls' schools established by educated and progressive women had to be closed within a very short time of their establishment. Yet efforts did not come to an end. The first women's periodical, *Dānesh* (1909–1910 / 1328 A.H. Lunar)

directed by Dr. Kāhāl, devoted most of its attention to women's education and household training. Yet the second, third, and other succeeding newspapers, such as *Shekūfeh* (1910–1911 / 1329 A.H. Lunar) edited by Mozayyen al-Saltaneh, *Zabān-e Zanān* (The Women's Voice) by Seddiqeh Dowlatābādi, and *Bānuvān* (Ladies) by Toobā Roshdiyyeh, concentrated their efforts mainly on cultural matters—above all, on raising women's consciousness (Tabātabā'i, 1990: 172–174).

More than anyone else, the secretary and founder of *Peyk-e Sa'adat-e Nesvān*, Roshanak Nowdoust, emphasized women's education, their involvement in social activities, and increasing literacy among girls and women. Her dedication enabled her to obtain permission to establish a six-grade girls' school under the same name in 1923. Another of her cultural endeavors was publishing the *Peyk-e Sa'adat-e Nesvān* magazine, issued every two months beginning in 1927. Nowdoust believed that the most important factor for the progress and prosperity of any society was the expansion of schools and the spread of education. She criticized the existing situation, lamenting that twenty-three years after the Constitutional Revolution, no significant progress had been made: "Had even half of the attention given in recent years to male education been devoted to the upbringing of our mothers and sisters, today the prize of fortune would have been ours. And if we could not surpass our neighbors, we could at least have matched them." (*Peyk-e Sa'adat-e Nesvān*, 27 September 1927, Issue 1: 3)

The articles published in the magazine show that the works of both male and female writers aligned with the publication's cultural aims and motivations. The writers were recognizable cultural figures of their time. The women authors came from middle-class social and economic backgrounds, and from families with considerable social and cultural capital. Analysis of the content reveals that education and training of women were the primary focus. The authors pursued three major goals: educating women for homemaking, child-rearing, and moral upbringing of children; teaching women to participate socially in order to nurture the next generation; and providing education as a means of transforming power relations and fostering women's progress.

In summary, key common points across the magazine's articles include:

- Emphasis on the importance of educating women and girls.
- Attention to equality of rights between men and women, supported by explicit Qur'anic references.
- Advocacy for women's employment, financial independence, and freedom from dependence on men.
- Stress on women's awareness of their social and educational responsibilities.
- Presentation of examples of women's social and cultural participation in other countries to raise public awareness of women's conditions.
- Frequent emphasis on expanding and developing girls' schools.
- Recognition that Iran's backwardness could only be overcome through proper education of women and by avoiding rigid patriarchal attitudes.
- Belief that although literacy and education are necessary, schooling alone is insufficient without moral refinement.

- Assertion that the root cause of any country's backwardness is the lack of awareness among its women; without women's enlightenment and socialization, no transformation is possible.
- Critique of past educational methods—especially regarding girls—and advocacy of raising the younger generation in accordance with contemporary needs and principles of modern education.
- Acknowledgment that although men play an important role in increasing women's awareness, women's own will and determination are more crucial for improving their condition.

Bibliography

- Tabatabaei, Mohammad Mohit, Tarikh-e Tahleeli-ye Matbooaat-e Iran, Tehran, Entesharat-e Be'sat.1369. [In Persion]
- Kermani, Mirza Aghakhan, Resale-ye Se Maktub, be Koshesh-e Bahram Choubineh, Alman, Nimi.2000. [In Persion]
- Marooji, Seyyed Ebrahim (1383), Pishgamān-e Farhang-e Gilan az A va Z ta 1357, Farhang-e Iliya, Jeld-e Avval.1383. [In Persion]
- Masoudi, Banafshé; Mohajer, Nasser (1390), Majalle-ye Peyk-e Sa'adat-e Nesvan, Nashr-e Noghteh.1390. [In Persion]
- Nozad, Fereydoun (1368), Tarikh-e Namayesh dar Gilan, Nashr-e Gilkan,1368. [In Persion]
- Majalle-ye Peyk-e Sa'adat-e Nesvan, Sāl-e Avval, Ābān 1306, Shomāreh-ye Avval.1306. [In Persion]
- Majalle-ye Peyk-e Sa'adat-e Nesvan, Sāl-e Avval, Dey 1306, Shomāreh-ye Dovvom.1306. [In Persion]
- Majalle-ye Peyk-e Sa'adat-e Nesvan, Sāl-e Avval, Esfand 1306, Shomāreh-ye Sevvom.1306. [In Persion]
- Majalle-ye Peyk-e Sa'adat-e Nesvan, Sāl-e Avval, Ordibehesht va Tir 1307, Shomāreh-ye Chahārom va Panjom.1307. [In Persion]
- Majalle-ye Peyk-e Sa'adat-e Nesvan, Sāl-e Avval, Shahrivar 1307, Shomāreh-ye Sheshom.1307. [In Persion]
- SAKMA, Shomāreh-Bazyabi-e Sanad 29700595-522

نقش و جایگاه زن از دیدگاه نویسندگان نشریه «پیک سعادت نسوان»^۱

قربانعلی کنارودی^۲

چکیده

همزمان با شکل‌گیری حرکت مشروطه‌خواهی در ایران، انجمن‌های زیادی در ایران به وجود آمد. انجمن‌های زنان نیز به صورت آشکار و گاه پنهانی در جنبش مشروطه فعالیت داشتند. این انجمن‌ها نه تنها در تهران، بلکه در دیگر شهرهای ایران تلاش داشتند با فرصت به دست آمده از شرایط سیاسی، تحولاتی را در وضعیت زندگی زنان ایجاد کنند. غالب این انجمن‌ها با بهره‌گیری از روزنامه، مجله، تأسیس مدارس دخترانه و غیره، ضمن مقایسه وضعیت زنان در ایران، به نقد شرایط موجود می‌پرداختند. در رشت نیز جمعی از زنان روشنفکر و فرهنگ‌دوست، به منظور پیگیری مطالبات سیاسی و اجتماعی زنان، «جمعیت پیک سعادت نسوان» را تأسیس کردند. این جمعیت به فعالیت‌هایی چون تأسیس مدرسه دخترانه، تأسیس کتابخانه، برگزاری سخنرانی، کلاس‌های آموزش صنایع دستی و انتشار مجله می‌پرداختند. یکی از اعضای این جمعیت و از جمله زنان پیشرو در آموزش زنان، روشنک نودوست است. او در کنار تأسیس مدرسه سعادت نسوان، نشریه‌ای با نام «پیک سعادت نسوان» طی سال‌های ۱۳۰۶-۱۳۰۷ چاپ و منتشر می‌کرد. نوشتار حاضر با استفاده از روش تحلیل مضمون و بررسی ۶ شماره بر جای مانده از این نشریه، درصدد است به این پرسش‌ها پاسخ دهد که دیدگاه نویسندگان مجله درباره زنان و مسائل مربوط به آنان چه بوده است؟ از وضعیت زنان در ایران چه گزارشی می‌داد؟ مخاطب مطالب آن چه کسانی بودند؟ به کدام دسته از زنان می‌پرداخت؟ دستاورد پژوهش نشان می‌دهد که نویسندگان مقالات با در نظر گرفتن حقوق سیاسی و اجتماعی زنان، به نقش و اهمیت زن در خانواده و جامعه، تحصیل زنان و جامعه‌پذیری آنان، سهم زنان در پیشرفت و ترقی جامعه ایرانی و غیره توجه داشتند.

واژه‌های کلیدی: مشروطه، زنان، انجمن‌های زنان، نشریه پیک سعادت نسوان، رشت

۱- کنارودی، قربانعلی (۱۴۰۴) نقش و جایگاه زن از دیدگاه نویسندگان نشریه «پیک سعادت نسوان»، فصلنامه مسکویه، دوره هفدهم، شماره دوم (پیاپی ۵۸)، تهران: ص ۸۵-۹۹.

۲- استادیار تاریخ. عضو هیئت علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. (نویسنده مسئول)، پست الکترونیکی: Gh.k.edu@iau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۱۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۴

مقدمه

در نتیجه تحولات سیاسی و اجتماعی ایران در دوره قاجار، نقش و شرایط زنان در جامعه نیز دچار دگرگونی شد. این تحولات که ریشه در ارتباط و مواجهه ایران با اندیشه‌ها و رویدادهای غرب داشت، خود را با جنبش‌های فکری داخلی نشان داد. توجه به حقوق سیاسی و اجتماعی زنان و انتقاد از نگرش و شیوه سنتی زندگی آنان را باید یکی از مهم‌ترین تحولات جدید ایران برشمرد. در نتیجه گسترش ارتباط ایران با غرب، برخی تحولات اجتماعی از نیمه دوم سده نوزدهم، گروه‌هایی از جامعه ایران را برانگیخت تا با ورود به عرصه اجتماعی و پرداختن به مسائل فرهنگی و سیاسی، از طریق انتشار روزنامه و مجله، تأسیس مدارس به سبک جدید، تألیف کتاب و غیره، موجب افزایش آگاهی زنان شوند و با طرح مطالبات حقوقی زنان، تحولی را در جامعه ایجاد کنند. در توصیف و انتقاد از وضعیت اجتماعی زنان در دوره قاجار، میرزا آقاخان کرمانی نوشته است: «زنان ایران نه تنها در نظرها خفیف و بی‌وقار و حقیر یا ذلیل و ضعیف و مانند اسیرند، بلکه از هر دانشی مهجور و از هر بینشی دور و از همه چیز عالم بی‌خبرند و از تمام هنرهای بنی‌آدم بی‌بهره و بی‌ثمر» (آقاخان کرمانی، ۲۰۰۰: ۱۳۰).

فعالیت‌های زنان به‌خصوص در عرصه تأسیس مدارس با مخالفت و واکنش شدید سنت‌گرایان افراطی مواجه می‌شد؛ به همین دلیل مدارس دخترانه‌ای که توسط برخی زنان فرهیخته تأسیس می‌شد، در همان آغاز تعطیل شدند. نخستین نشریه زنان به نام «دانش» که با مدیریت خانم دکتر کحال و به صورت هفتگی از سال ۱۳۲۸ ق. منتشر می‌شد، بیشترین توجه خود را معطوف به تربیت زنان و مسائل مربوط به خانه‌داری کرده بود، اما روزنامه‌های بعد از او همچون «شکوفه» (۱۳۲۹ ق) به مدیریت خانم مزین السلطنه، «زبان زنان» به مدیریت صدیقه دولت‌آبادی و روزنامه «بانوان» به مدیریت طوبی رشیدی، عمده تلاش خود را صرف مسائل فرهنگی، به‌ویژه آگاه ساختن زنان کرده بودند (محیط طباطبایی، ۱۳۶۹: ۱۷۲-۱۷۴). جنبش زنان ایرانی که متأثر از شرایط نامطلوب آنان و افزایش آگاهی آنان به وجود آمده بود، در روزگار ظهور خود با محدودیت‌ها و فشارهای زیادی مواجه بود، اما اندیشه ضرورت این تحول، موجب پی بردن زنان به اهمیت نقش خود در جامعه شد. نوشتار حاضر با استفاده از روش تحلیل مضمون و بررسی ۶ شماره بر جای مانده از این نشریه، درصدد است به این پرسش پاسخ دهد که دیدگاه نویسندگان مجله درباره زنان و مسائل مربوط به آنان چه بوده است؟ گفتنی است براساس رویکرد مجله، موضوعات نشریه شامل مسائل علمی، اجتماعی، اخلاقی و تاریخی بود. نوشتار حاضر از میان مقالات، تنها مقالاتی را مورد توجه قرار داده است که نویسندگان آنها به مسائل زنان، از جمله لزوم تحصیلات برای زنان، ضرورت مشارکت اقتصادی و اجتماعی زنان، اهمیت سواد و همچنین گسترش مدارس دخترانه، توجه بیشتری نشان داده بودند. نویسندگان مقالات با در نظر گرفتن حقوق سیاسی و اجتماعی زنان، به نقش و اهمیت زن در خانواده و جامعه، تحصیل زنان و جامعه‌پذیری آنان، سهم زنان در پیشرفت و ترقی جامعه ایرانی و غیره توجه داشتند.

زندگی و زمانه روشنگر نعدوست

روشنگر نعدوست (۱۲۷۳-۱۳۳۸ ش) از زنان فرهیخته گیلان و متولد رشت بود. پدرش حاج سید حسین، پزشک و از تحصیل‌کردگان فرانسه بود. روشنگر خواندن و نوشتن و زبان فرانسه را نزد پدر آموخت و همچنین از درس استادان مشهور رشت، از جمله «شیخ محمدحسین صدر» و «شیخ علی تنها» بهره برد. شیخ محمدحسین معروف به صدراالفاضل و شیخ علی از پیروان مکتب آموزش نوین میرزا حسن رشیدی بودند که با آغاز جنبش جنگل به میرزا کوچک‌خان پیوستند. آنها پس از شکست میرزا، در دستگاه معارف گیلان به آموزش پرداختند (مسعودی و مهاجر، ۱۳۹۰: ۶؛ مروجی، ۱۳۸۷: ۲۷۳). نعدوست بعدها تحت تأثیر

استادان خود، یک مدرسه دخترانه را که تنها سه کلاس داشت و نامش را سعادت نسوان گذارده بود، در خانه شخصی خود دایر کرد. نועدوست به آموزش ۲۵ نفر از شاگردان خود براساس دروس رسمی وزارت معارف پرداخت و از دانش‌آموزان ماهانه پنج ریال شهریه دریافت می‌کرد. در سال ۱۲۹۶، وزیر وقت معارف پس از بازدید از کلاس‌های درسی او، مجوز تأسیس مدرسه سعادت نسوان را صادر کرد. گشایش مدرسه سعادت نسوان با توسعه جنبش جنگلیان، همزمان شده بود که از آگاهی و مدارس جدید حمایت می‌کردند. در این شرایط زنان پیشرو رشت توانستند در فرصت پیش‌آمده، با تأسیس انجمن‌هایی، اقداماتی به منظور ایجاد تحول در موقعیت زنان جامعه انجام دهند. برای مثال، یکی از فعالیت‌های انجمن سعادت رشت اجرای نمایش بود. با توجه به اینکه به صحنه رفتن زنان در آن مقطع ناپسند و از محرمات بود، نقش‌های زنانه را مردان بازی می‌کردند (نوزاد، ۱۳۶۸: ۱۴۶-۱۴۷).

فعالیت‌های آموزشی او در سالهای بعد نیز ادامه یافت. او مدرسه شش کلاسه ابتدایی دخترانه را در سال ۱۳۰۲ دایر کرد. علی‌رغم کوشش بسیار در سال ۱۳۰۵ با کسری بودجه مواجه شد. نועدوست از وزارت معارف درخواست کرد تا مدرسه او را دولتی اعلام کرده و برای آن از صندوق معارف بودجه اختصاص دهند (ساکما، ۲۶۰۸۱-۲۹۷). در سال ۱۳۰۷ شورای عالی معارف در یک صد و بیست و چهارمین جلسه رسمی خود تقاضای روشنک نועدوست مبنی بر تأسیس دبستان شش ساله ابتدایی دخترانه در رشت را تصویب و مورد تأیید قرار داد (ساکما، ۰۹۵۹۵-۲۹۷). زمانه‌ای که او در آن زندگی می‌کرد، دست‌اندرکاران مدارس جدید در فعالیت‌های فرهنگی خود، با مخالفت‌های زیادی از سوی سنت‌گرایان روبه‌رو بودند. این مشکلات برای متولیان مدارس دخترانه به مراتب بیشتر بود. نועدوست افزایش آگاهی زنان و ورود آنان به فعالیت‌های اجتماعی را در گرو افزایش سطح سواد در میان دختران و زنان می‌دانست. «... امید کامل داریم که با مساعدت علاقمندان به ترقی و تعالی مملکت... دختران امروزه که مادران فردا هستند از قید جهالت رهانیده به شاهره ترقی و تعالی سوق دهیم...» (پیک سعادت نسوان، ۵ مهر ۱۳۰۶: شماره ۱، ص ۳). تلاش برای رسیدن به این هدف، موجب شد تا بتواند امتیاز افتتاح مدرسه شش کلاسه پیک سعادت نسوان را در سال ۱۳۰۲ دریافت کند. یکی دیگر از فعالیت‌های فرهنگی روشنک نועدوست انتشار نشریه «پیک سعادت نسوان» بود که هر دو ماه یک بار منتشر می‌شد. در سال ۱۳۰۷ روال انتشار نشریه تغییر کرد و به‌ناچار دو شماره ۴ و ۵ در یک شماره چاپ و منتشر شد. این نشریه که اولین شماره آن در سال ۱۳۰۶ در رشت به چاپ رسید، حاوی مطالبی بود که در ۳۲ صفحه تنظیم شده بود. نویسندگان مقالات را برخی زنان فرهیخته و مردانی که موقعیت شناخته‌شده‌ای در رشت داشتند، تشکیل می‌دادند.

نوعدوست در اولین شماره مجله پیک سعادت نسوان، هدف و انگیزه خود از انتشار مجله را این‌گونه بیان کرد: «... در این هنگام که پرده‌های سیاه‌بختی و هزار گونه عوامل تیره‌روزی سد بزرگی در مقابل ترقیات نسوان گردیده... ایران هم از خواب غفلت طولانی خود جنبش نموده... نسوان ایران هم به نوبه خویش بیش از این سکوت را جایز ندانسته خامه ناتوان را به دست گرفتیم که تا حد امکان عوامل و وسایل تیره‌روزی را نشان داده و اصلاحات اساسی آنها را خواستار شویم... نگارشات مجله... عاری از موضوعات سیاسی بوده و از بحث در حوادث جاریه اعتراض نموده و عبارت خواهد بود از مقالات اخلاقی، ادبی، اجتماعی و تاریخی که قسمت مهم و جزء اعظم آن مربوط به جامعه نسوان می‌باشد. این مجله به قلم و آثار جمعی از خانم‌های حساس و معارف‌پرور گیلان اداره خواهد شد...» (پیک سعادت نسوان، ۵ مهر ۱۳۰۶: شماره ۱، صص ۱-۲). نועدوست مهم‌ترین عامل رشد و خوشبختی هر جامعه را افزایش مدارس و بسط و گسترش معارف می‌دانست و با نقد به وضعیت موجود مدارس دخترانه در رشت، نوشته بود: «همین عدم توجه به معارف است که در جریان بیست و سه سال مشروطیت، هنوز ترقی چندان قدمی فراتر نهاده و آن طور که لازم است پیش نرفته‌ایم... ترقیات روزافزون ملل سایره را دیده باز متنبه نشده و از خواب غفلت بیدار نمی‌شویم. اگر در عرض این چند سال بذل همت و توجهی که برای معارف کور کرده نصف آن به جهت تربیت مادران و خواهران ما می‌شد اکنون

گوی سعادت را ربوده و اگر ما مانند همسایگان خود نمی‌شدیم اقلاً با آنها برابری توانستیم کرد» (پیک سعادت نسوان، ۵ مهر ۱۳۰۶: شماره ۱، ص ۳).

بررسی دیدگاه‌های نویسندگان نشریه پیک سعادت

مقالات نشریه «پیک سعادت نسوان» براساس آنچه در اولین شماره مجله به آن اشاره شده است، دربرگیرنده موضوعات اخلاقی، ادبی، اجتماعی و تاریخی بود. از اعضای هیئت تحریریه مجله اطلاعی در دست نیست و تنها به این جمله اشاره شده است که: «این مجله به قلم و آثار فکری جمعی از خانم‌های حساس و معارف‌پرور گیلان اداره خواهد شد» (پیک سعادت نسوان، ۵ مهر ۱۳۰۶: شماره ۱، ص ۲). در نوشتار حاضر، از میان نویسندگان مقالات، تنها دیدگاه برخی از آنان مورد بررسی قرار گرفته است. میرزا محمدخان رئیس پست لنگرود گیلان، از اعضای جمعیت فرهنگ رشت و از نویسندگان نشریه آن جمعیت بود که شعر هم می‌سرود (مسعودی و مهاجر، ۱۳۹۰: ۸۱). در چند شماره از نشریه، با نام اختصاری «م. جودی» مطالبی به چشم می‌خورد. نشریه در اولین شماره خود، دو مطلب از این فرد را به چاپ رسانده بود. مطلب نخست شعری با نام «دختران وطن» بود. جودی در شعر خود، انتشار «پیک سعادت نسوان» را سرآغازی برای ظهور تحول در زندگی اجتماعی زنان ایران دانسته است (پیک سعادت نسوان، ۵ مهر ۱۳۰۶: شماره ۱، ص ۱۰):

زین سپس ایران ما رشک گلستان می‌شود	مشکلات مملکت من بعد آسان می‌شود
باز گردد بعد از این آن عهد و ایام بهی	زن نه‌د بر فرق خود تاج جلال و فرهی
این تو و فردای ایران، این تو اینهم روزگار	از تو سعی و کوشش اقدام، از ما انتظار

در مقاله بعدی، نویسنده با عنوان «زن در جامعه ما» با ابراز خرسندی از انتشار مجله پیک سعادت نسوان و اشاره به بُعد اخلاقی و اجتماعی نشریه، به نقد عملکرد دیگر مطبوعات پرداخته و یادآور شده بود که: «مطبوعات و جراید ما به قدری سرگرم وقایع و حوادث یومیه و تفسیر تلگرافات روحیه و بی‌سیم‌های خارجه هستند که نه فقط توجه خاصی به چاره‌جویی نسوان و بحث در نسائیات ندارند، بلکه صفحات و اوراق آنها نیز برای تعقیب این مسئله... غیرکافی به نظر می‌آید...» (همان، ص ۲۶). جودی تأکید می‌کرد که بخش مهمی از زنان ایران، نیاز مبرمی به آموزش آداب زندگی و یادگیری تکالیف و وظایف اجتماعی و همچنین آشنایی با تمدن و ترقی دارند و تنها یک نشریه زنانه می‌تواند از طریق طرح مقالات مفید، از عهده چنین امری برآید. او در ادامه نوشته است: «... ما ار کاروان تمدن عقبیم و زنان ما نسبتاً از ما عقب‌تر» (همان، همان‌جا). جودی در نوشتار خود، عامل عقب‌ماندگی مردم ایران را «جهالت و بی‌سوادی زنان» می‌دانست و به سهم مردان در این موضوع به صراحت اشاره کرده است: «نسوان کشور ما به واسطه... فشار و عناد مردان همین مملکت متأسفانه به اسرار تعلیم و رموز تربیت آشنا نیستند و به این دلیل نمی‌توانند دختران هنرور و پسران شرافت‌مند به جامعه تحویل دهند...» (همان، همان‌جا). جودی آرزو می‌کرد که زنان فرهیخته گیلان از طریق درج مقالات خود در نشریه پیک سعادت، بتوانند دیگر زنان جامعه را با حقوق خود آشنا کنند و مسیر ترقی و رشد جامعه را فراهم سازند (همان، ص ۸).

یکی دیگر از نویسندگان نشریه پیک سعادت، «مهکامه محصص» (۱۲۸۷-۱۳۵۷) بود. «سرور محصص» که بعدها تخلص مهکامه را برای خود برگزید، در لاهیجان به دنیا آمد. از ده سالگی شروع به سرودن شعر کرد. بعد از فوت پدر و مادرش، هنگام نوجوانی و در سال ۱۳۰۶ همراه با دیگر اعضای خانواده به رشت مهاجرت کرد. در همین سال ضمن آشنایی با مجله پیک سعادت، به همکاری با آن پرداخت و توانست از مدیر وقت معارف گیلان، میرزا محمد علی خان تربیت، مجوز تدریس در آموزشگاه اکابر

نسون و مدرسه پیک سعادت نسوان را دریافت کند. سخنرانی‌های او در لزوم آموزش زنان و توانمندی او در این زمینه، موجب شده بود که در سال ۱۳۰۷ به ریاست نخستین دبیرستان دولتی دختران رشت (دارالمعلمات) انتخاب گردد. همچنین او از معدود زنان روشنفکر زمانه خود بود که به اولین کنگره نویسندگان ایران دعوت و عضو هیئت رئیسه آن کنگره گردید. از او بیش از پنج‌هزار بیت شعر بر جای مانده است (مسعودی و مهاجر، ۱۳۹۰: ۸۷). وی در اولین شماره نشریه، با نگارش مطلبی با عنوان «بنام وطن» تمام مشکلات سیاسی و اقتصادی و اجتماعی ایران را از جهل عمومی و عدم توسعه معارف می‌دانست و چنین نوشت: ایران ای مادر مهربان، اندوهگین مباش که برای رفع آلام و مصائب وارده تو اولادهای با شهامت اعم از رجال و نسوان خاصه دوشیزگان وطن که مادر آتیه کشور باستانی شمرده خواهند شد، علم و دانش را در آغوش گرفته و با ابوالهول جهل و غفلت مبارزه خواهند کرد (پیک سعادت نسوان، ۵ مهر ۱۳۰۶: شماره ۱، صص ۳۱-۳۲).

اشرف قائم‌مقامی (۱۲۷۱-۱۳۳۶) متولد تهران، از دیگر زنان نویسنده مقالات این مجله است که در اولین شماره مجله، مقاله‌ای با عنوان «علت تیره‌روزی نسوان و علاج آن» دارد. پدرش علی‌اصغرخان قائم‌مقامی از منشیان دربار مظفرالدین‌شاه بود. قبل از مشروطه به رشت رفت و در اداره دبستان بنات اسلامی، به همراهی مادرش احترام السیاده مدیر دبستان، همکاری می‌کرد و از سال ۱۲۹۰ به مدت ۲۱ سال به عنوان ناظم مدرسه خدمت کرد (مسعودی و مهاجر، ۱۳۹۰: ۸۶). او در مقاله خود، علل عقب‌ماندگی زنان ایرانی را نوع تربیت مادران در گذشته و همچنین افکار و عقاید مستبدانه مردان می‌دانست. او اولین وظیفه زنان و مردان را تحصیل علم، به‌ویژه برای زنان می‌دانست و عقیده داشت در این صورت زنان قادر به اداره بهتر امور داخلی خانواده خود می‌باشند و در نهایت، این تربیت صحیح کشور را از بدبختی مصون می‌دارد. قائم‌مقامی در مقاله خود، تهذیب اخلاق را برای زنان امری حیاتی می‌دانست و امیدوار بود روزی فرا برسد که تحصیل علم برای زنان اجباری شود. وی زنان را به اتحاد با یکدیگر فرا می‌خواند و بر این باور بود که زنان باید به شأن و قدرتی که خداوند و دین اسلام به آنان ارزانی داشته است، نائل شوند (پیک سعادت نسوان، ۵ مهر ۱۳۰۶: شماره ۱، ۲۵).

یکی دیگر از نویسندگان مقالات نشریه پیک سعادت نسوان، سعید نفیسی است. او از معدود افراد روشنفکری بود که به نقش و موقعیت زن در تحول جامعه معتقد بود؛ به همین دلیل همکاری وسیعی با جمعیت‌ها و نشریه‌های حق‌خواه زنان داشت (مسعودی و ناصری، ۱۳۹۰: ۱۲۵). دو نوشتار از او در شماره‌های دوم و سوم مجله به چشم می‌خورد. مقاله او در دومین شماره از مجله، با عنوان «سهم مادرها در ترقی و تجدد ایران» به چاپ رسید. نفیسی با مقایسه مردمان جهان با ایران، از بی‌قیدی مردم ایران نسبت به وطن خود انتقاد می‌کرد و سهم مادران در ایجاد حس وطن‌دوستی را بسیار مهم می‌دانست. وی نوشته است: «این وظیفه مهم به عهده مادر است زیرا که ما در این ایام نه مدرسه داریم نه حزب که درس وطن‌پرستی بدهند... مادرهای ما باید از ابتدای طفولیت اطفال را عادت دهند که ایران و ایرانی را بر همه چیز مقدم بشمارند. باید لاینقطع حافظه اطفال را از اسامی بزرگان ایران پر کنند. باید همیشه شرح حال بزرگان ایران را به جای قصه و افسانه برای اطفال خود بگویند. وطن‌پرست ایرانی امروزه باید قهراً متجدد و مایل به تمدن جدی باشد» (پیک سعادت نسوان، دی ۱۳۰۶: شماره ۲، ص ۴۰). نفیسی بر این باور بود که تنها راه پیشرفت ایران، قبول تمدن جدید است و بر همین اساس نوشته بود: «... اگر اختیار با من بود تمام اطفال ایرانی را برای آموختن وطن‌پرستی به اروپا می‌فرستادم» (همان، صص ۴۱-۴۲). او مسئولیت این امر را به عهده زنان می‌دانست و اذعان کرده بود که اگر به جای مادران ایرانی بود، اولین کلمه‌ای که به فرزندان می‌آموخت، واژه ایران بود (همان، ص ۴۳). مقاله وی در توصیف اهمیت نقش زنان و افزایش علم

و آگاهی آنان در تربیت، با جمله‌ای از هانری ماریون^۱ به اتمام رسیده است: «بزرگ‌ترین بدبختی یک جامعه و نخستین حلقه‌ای که زنجیر اسارت نظام اجتماعی را تشکیل می‌دهد، از جهالت و نادانی زن است؛ چه تهذیب نفوس و پرورش دادن مواهب و مزایایی که در نهاد انسان به ودیعت گذارده شده، به عهده زن است» (همان، ص ۴۳).

در شماره بعدی مجله نیز مطلبی به قلم نفیسی با عنوان «معایب تربیت ایرانی» به چشم می‌خورد. وی در این مقاله، علت تمام خرابی‌های کشور و فساد مردم را ناشی از تربیت ملی دانسته و برای زندگی در قرن بیستم، به نقش زن و مرد به‌طور مساوی اعتقاد داشته است (پیک سعادت نسوان، اسفند ۱۳۰۶: شماره ۳، ص ۷۲). وی عقل و هوش را به تنهایی کافی نمی‌دانست و معتقد بود این دو باید با علم همراه باشند (همان، ص ۷۳) و شیوه تربیت گذشتگان در قبال فرزندان خود را به انتقاد می‌کشید (همان، ص ۷۴). در این شیوه تربیت، آنچه از نظر نفیسی بدتر از هر چیز دیگری است، ممانعت از ابراز نظر توسط کودکان است. لذا در تربیت فرزندان، زنان سهم بسیار مهمی دارند (همان، ص ۷۵). در تربیت کودکان، او شناخت مقتضیات زمانی را مهم‌ترین نکته می‌دانست و یادآور می‌شد مادران باید بدانند که: «در چهار سالگی طبیعت طفل میل به بازی است و نه مایل به مؤدب نشستن و از جای خود حرکت نکردن...» (همان، ص ۷۷). او همچنین معتقد بود اگر زنان به درستی از انجام وظیفه تربیتی خود برآیند، با گذشت یک نسل، کشور دارای «مردمانی دلیر، مردان کار، مولدان ثروت، مخترعین بزرگ» خواهد شد (همان، ص ۷۸).

در شماره دوم مجله، هرچند تنوع موضوعی نسبت به شماره اول آن بیشتر بوده و دربرگیرنده مطالب علمی نظیر، حفظ الصحة، ستاره‌های دنباله‌دار و غیره است، ولی در پایان غالب مقالات جمله‌ای در اهمیت و نقش تربیتی مادر به چشم می‌خورد؛ از جمله آنکه در پایان مطلب «مکتوب از خارجه» آمده است: «آغوش مادر نخستین دبستان نوزاد است و آنچه را بچه در این دبستان یاد می‌گیرد، با شیر اندرون شده و با جان به در خواهد شد و از اینجا است که گفته‌اند خوشبختی و بدبختی بچه در دست مادر اوست» (پیک سعادت نسوان، دی ۱۳۰۶: شماره ۲، ص ۵۳)؛ همچنین پایان بخش علمی مقاله «ستاره‌های دنباله‌دار» با جمله‌ای تربیتی به اتمام رسیده است. «مادر مانند کوزه‌گری است که گل را هر شکل بخواهد می‌دهد، بچه خود را در هر شکل بخواهد پرورش می‌تواند دهد و مطابق تصور خود بزرگ کند» (همان، ص ۵۹).

در شماره اول و دوم مجله، مطلبی با عنوان «پیدایش سیاه‌کاری و علت آن»، به علل گسترش فحشا در جامعه پرداخته است. این مقاله که ظاهراً توسط یکی از اعضای هیئت تحریریه مجله نوشته شده، یکی از علل این امر را وابستگی اقتصادی زنان دانسته و نتیجه گرفته است: «تا وقتی که مرد در کار و زحمت شریک و انباز نباشد، «بدکاری» از میان رخت نخواهد بریست. فقط آن روزی که زن مجبور به توسل مردی نبوده و در برابر کار و زحمت خود، حیات خویش را تأمین شده ببیند، آن وقت است که «بدکاری» محو و «بدکار» نایاب شده...» (همان، ص ۶۱). نویسنده‌ای ناشناس با نام مستعار «پ. ا.» که مقاله‌ای با عنوان «زن و مرد» را در شماره دوم و سوم مجله عرضه داشته، در نوشتار خود ضمن اشاره به مسئله تساوی حقوق زن و مرد، بیان کرده است که کشورهای پیشرفته جهان به دختر و پسر به‌طور یکسان توجه دارند و به‌خصوص برای تربیت زنان توجهی ویژه دارند. او اذعان کرده بود که کشورهای بزرگ در سی سال اخیر در تربیت زنان و سهم کردن آنان در مشارکت‌های اجتماعی و فعالیت‌هایی که در گذشته فقط به مردان اختصاص داشت، تحول بزرگی ایجاد کردند و مدارس متوسطه و دارالفنون مخصوص زنان تأسیس شده است؛ «... بطوری که امروزه تمام ابواب ترقی و تحصیل برای شرکت زنان در انجام وظایف ملی بر روی آنان باز و حتی کم‌کم مصدر امور مهمه در عالم

۱- هانری فرانسوا ماریون، فیلسوف فرانسوی و کارشناس آموزش و پرورش بود. در دهه‌های پایانی زندگی خود، برای بهبود آموزش و آموزشگاه‌های دختران طرح‌هایی ارائه داد. همچنین کتابی درباره روان‌شناسی زن نوشت (مسعودی و مهاجر، ۱۳۹۰: ۱۲۵).

می‌شوند» (پیک سعادت نسوان، دی ماه ۱۳۰۶: شماره ۲، ص ۶۲). این مؤلف برای مصداق جمله خود، مصر و اتریش را مورد بررسی قرار داده است. وی ژاپن را قافله‌سالار تربیت و ترقی زنان آسیا دانسته و بیان کرده است که در آن کشور دارالفنون مخصوصی برای تربیت زنان تأسیس شده که در آسیا نظیر ندارد. او بر آزادی تعلیم و تربیت زنان تأکید کرد (همان، صص ۶۳-۶۴).

نویسنده تفاوت‌های ظاهری و فیزیکی مرد و زن را دلیلی ناکافی برای بی‌توجهی به حقوق زنان و سلب آزادی و ممنوعیت از تحصیل دانسته است (پیک سعادت نسوان، اسفند ۱۳۰۶: شماره ۳، ص ۸۸). او طرفداران آزادی تعلیم و تربیت و تحصیل زنان در آسیا را به دو گروه تقسیم کرده است؛ گروهی که به تحصیل زنان واقف بودند و آن را عاملی مهم در تربیت فرزندان می‌دانستند و گروهی که بر این باور بودند زنان در سایه تحصیل، وظایف مادری و خانوادگی خود را فراموش می‌کنند و از آن باز می‌مانند. او در مخالفت با گروه دوم، نوشته است: «بدیهی است زن همین که تربیت شد، خواهد فهمید که فقط برای خورد و خواب خلقت نشده، گذشته از لحاظ مادری و همسری، تکالیف علیحده دارد که باید با بهترین و آبرومندترین طرزی اجرا نماید. این نوع زنان به مراتب بهتر می‌توانند از عهده همسری و مادری برآیند تا نسوانی که جز کارهای معمولی خیالات دیگری را از مغز خطوط نمی‌دهند» (همان، ص ۸۹). او نتیجه گرفت که منفعت تحصیل و تربیت صحیح برای زنان، نه تنها خانواده، بلکه یک مملکت را در برمی‌گیرد و حتی از آن بالاتر، اشاره کرده است که زن نباید صرفاً برای نفع مملکت تربیت شود، بلکه زنان باید برای حفظ شرافت و ناموس خود تربیت شوند. او همچنین اذعان کرد که کشورهای پیشرفته جهان با توجه به لزوم تحصیل برای پسران و دختران به‌طور مساوی، اولین کاری که برای پیشرفت کشورشان انجام داده‌اند، اجباری کردن تحصیل برای دختران و پسران بوده است (همان، ص ۹۰). البته به نظر او رفتن به مدرسه به تنهایی کافی نیست، زیرا از دیدگاه او مدرسه باید براساس درست و بر پایه اخلاق علمی و عملی بنا شده باشد و یادآور می‌شود که در اروپا حتی نظام‌نامه‌ها و دروس دختران و پسران با یکدیگر جز در مواردی کوچک و محدود، اختلاف دیگری ندارند (همان، ص ۹۱). در این نوشتار نیز علت ناتوانی و زبونی زنان، وابستگی اقتصادی به مردان قید شده است، اما نکته قابل توجه این است که خوشبختی و بدبختی زنان را تنها منوط به خواست و اراده خودشان دانسته و تربیت زنان در اروپا را اساس نهضت اجتماعی آنان بیان کرده است (همان، ص ۹۲). شماره سوم مجله با سرمقاله‌ای با عنوان «با تریاک جنگ باید کرد» آغاز می‌شود. نشریه با توجه به اهمیتی که در تربیت زنان قائل است، پایان سرمقاله خود را با یک رباعی به اتمام رسانده است:

باشد به جهان در نظر دانشور
آغوش زن اولین دبستان بشر
این مکتب ابتدایی از عالی نیست
از تربیت بشر مجوئید اثر

(پیک سعادت نسوان، اسفند ۱۳۰۶: شماره ۳، ص ۷۲)

مقاله‌ای با عنوان «تاریخ روزه» که به نقل از یکی از مجلات اسلامی خارجی در سومین شماره نشریه پیک نسوان به چاپ رسیده، دارای همان رویکرد تربیتی بوده و لزوم آن برای زنان اشاره شده و ضمن ارائه حدیثی از امام صادق (ع)، توجه زنان را به روزه‌داری و مراقبت از جسم خود جلب کرده و یادآور شده است که: «زن هر قدر هم از حیث ساختمان بدنی و تشکیلات عضوی و ضعف و شدت قوای دماغی و احساسات قلبی و غیره فرق کلی با مرد داشته باشد، از حیث استعداد فطری و لیاقت ذاتی فرقی ندارد. این فرق اجتماعی که ما امروز میان این جنس مشاهده می‌کنیم، نتیجه تشکیلات اجتماعی است که به تدریج آن را حاصل کرده و بدین درجه رسانیده است» (همان، ص ۸۱). در پایان مقاله علمی «نظری به آسمان» [مؤلف نامعلوم] همچنان نکات تربیتی درباره زنان به چشم می‌خورد که بیانگر هدف مجله و دست‌اندرکاران آن می‌باشد: «هر دختری باید بداند و هوشیار باشد که در انتخاب شوهر که بزرگ‌ترین مسئله حیاتی است برای او، نباید فقط با احساسات محبت و عشق ظاهری کفایت نمود زیرا اغلب احساسات برای انسان یک هادی مظلّی بوده او را به وادی‌های خطرناک و پرتگاه‌های مهیب دلالت می‌نماید» (همان، ص ۸۷).

در سرمقاله شماره ۴ و ۵ مجله، نوشتاری با عنوان «به کجا باید توجه کرد» وجود دارد. در این نوشتار، تفاوت دیدگاه دو گروه از کسانی که خواستار ظهور اصلاحات اجتماعی در زنان بودند، به وضوح به چشم می‌خورد. در یادداشت خاطرنشان شده است تنها اقدامی که در مسئله اصلاح اوضاع زنان ایران می‌تواند انجام شود، از طریق زنان روشنفکر طبقه متوسط و معلمان و محصلان است: «یک جنبه بدی که این جنبش دارد و امید است به تدریج رفع شود این است که مجامع نسوان و خیلی از نسوان منفرد که به جمعیتی مربوط نیستند دارای عقاید فمینیستی می‌باشند و آزادی زنان را از مسئله آزادی و استخلاص داخلی و خارجی مملکت به‌طور جداگانه مقدور می‌دانند و یا بعضی‌ها لفظاً هم شده باشد تمام مردان را بدون استثناء دشمن خود قلمداد می‌نمایند» (پیک سعادت نسوان، اردیبهشت و تیر ۱۳۰۷: شماره ۴ و ۵، ص ۹۷). سردبیر در نوشتار خود اشاره کرده است که یکی از مسائل حیاتی زنان که تا آن زمان مورد توجه مجامع زنان قرار نگرفته، وضعیت اکثریت فراموش شده زنان در جامعه است. برای مثال، زنان گیلانی که در مزارع برنج‌کاری بیش از شانزده سال به فعالیت مشغول‌اند، وضع حمل و یا حتی بیماری، مانع از فعالیت آنان در شالیزار نمی‌شود. این دسته از زنان هم از طرف صاحبان املاک و هم از سوی همسران خود، مورد استعمار قرار می‌گیرند و این شیوه کار و فعالیت، بر سلامتی و تندرستی زنان روستایی صدمات جبران‌ناپذیری وارد می‌کند. او نتیجه گرفته بود این بخش از جامعه گیلان که در زمره اکثریت زنان جامعه گیلان قرار دارند، احتیاجی به اصلاحات سطحی و ظاهری ندارند و انجام سخت‌ترین مشاغل باعث شده است که بدعت‌هایی که در شهر برای زنان قائل شده‌اند، در روستاها رعایت نشود؛ به همین دلیل زنان ترقی‌خواه و پیشرو باید برای بهبود اوضاع و شرایط این دسته از زنان، اصلاحاتی را انجام دهند؛ زیرا به واقع این دسته از زنان از آگاهی و تربیت اساسی دور می‌مانند و در شرایط بد اقتصادی و زندگی، بیشتر به فساد روی می‌آورند. در غیر این صورت، نهضت زنان فقط به مجامع کوچکی محدود می‌شود و مقاصد آن متوقف می‌گردد (همان، صص ۹۹-۱۰۰).

در پایان مقاله «بچه را بازی لازم است» گرچه روی سخنش به والدین بوده، اشاره کرده است که مسئله زن مسئله حیات بشری است و تا بشریت زنده است، این مسئله نیز زنده خواهد ماند؛ زیرا زن شیرازه کتاب آفرینش است (همان، ص ۱۰۹). این جمله نیز مصداقی از رویکرد تربیتی و لزوم اهمیت و توجه تربیت و آگاهی صحیح میان زنان جامعه است. در شعر «عاقبت صیغه روی» که به نقل از «روزنامه ناهید» در نشریه پیک سعادت نسوان، در این شماره به چاپ رسید، همان رویکرد تربیتی در انتخاب این شعر دیده می‌شود و آغاز تحول اجتماعی زن را در عدم وابستگی به مرد می‌داند:

... گفت برو کنج خموشی گزین	از تو نزیید که بگویی چنین
نان تو آماده و حالت نکو	چیست دگر علت این گفتگو...
من بشرم چون تو و با دانشم	از چه نشانی بر سر آتشم
خلقت ما هر دو برابر بود	هیچ یک از ما نه فروتر بود

(همان، صص ۱۱۵-۱۱۶)

در پایان، جامعه را مسئول تیره‌روزی زنان دانسته است:

...جامعه مسئول گناه من است باعث این روز سیاه من است... (همان، ص ۱۲۰)

نویسنده ناشناس دیگری با نام مستعار «ر. ف» در این شماره با نوشتاری با عنوان «روزنامه دیواری برای محصلات ایران» ضمن مقایسه ایران با کشورهای دیگر، به شیوه‌های رشد و تقویت مهارت نویسندگی در میان زنان اشاره کرده و نتیجه تأسیس روزنامه دیواری به خصوص در مدارس و مجامع زنان را بسیار خوب ارزیابی کرده و در بیان ویژگی‌های روزنامه دیواری نوشته است: «... مقالات روزنامه دیواری باید به قلم و از اثر افکار محصلات مدرسه باشد... محصلات مدرسه علاوه بر مقالات اخلاقی

می‌توانند حل مسائل مفید و سؤال در اطراف دروس خود را از معلمات یا محصلات دیگر خواست و منتظر جواب در شماره‌های آتی... باشند» (همان، ص ۱۳۰). در این نوشتار، روزنامه دیواری به مثابه مقاله‌نویسی و وسیله‌ای برای ترقی افکار دختران معاصر و پرورش استعداد آنان برای آماده کردن ورود زنان به عرصه اجتماعی ذکر شده و یادآور شده است که زنان روشنفکر و متجدد کشور که خواهان تمدن جدید می‌باشند، باید به این مسائل که به ظاهر کوچک، ولی اثرات بزرگی در جامعه دارد، توجه نشان دهند (همان، ص ۱۳۱). در مقاله «اوضاع زنان در افغانستان» که به نقل از روزنامه «دیلی هرال»^۱ انتخاب شده و در پیک سعادت نسوان به چاپ رسید، به بررسی وضعیت زنان در افغانستان پرداخته شده است. این مقاله به تحول موقعیت زنان در جهان بعد از جنگ جهانی اول اشاره دارد. یکی از مسائلی که در این نوشتار به چشم می‌خورد، افزایش تعداد مدارس دختران نسبت به گذشته است (همان، ص ۱۳۳).

در این شماره نیز مقاله «مکتوب از خارجه» با جمله‌ای از «دکتر وام کاپ» پایان یافته است که یادآور انگیزه نشریه در اهمیت تربیت زنان می‌باشد: «بزرگ‌ترین مسائل اجتماعی و نژادی امروزه تهیه مادران متدین بااراده است که در قوای جسمانی و عقلانی به درجه عالی تربیت شده باشند» (همان، ص ۱۵۸). ششمین شماره نشریه، با نوشتاری با عنوان «مدارس نسوان گیلان در سال ۱۳۰۶» آغاز شده است. این مقاله با انتقاد از تأخیر اداره معارف در ارسال احصائیه مدارس نسوان گیلان، اضافه کرده است: «در مملکتی مثل مملکت ما که اکثریت بزرگ اهالی بی‌سواد هستند باید دولت و ملت با کمال دقت مواظب و مراقب باشند چه نتایجی از اقداماتی که در راه ترویج معارف و رفع بی‌سوادی عمومی به عمل آمده است، به دست می‌آید...» (پیک سعادت نسوان، شهریور ۱۳۰۷: شماره ۶، صص ۱۶۱-۱۶۲). این مقاله با مقایسه احصائیه اداره معارف گیلان در سال ۱۳۰۷ و احصائیه چاپ‌شده در مجله فرهنگ در سال ۱۲۹۹، به این نتیجه دست یافت که در سال ۱۲۹۹، یعنی هفت سال قبل، در گیلان ۱۹ مدرسه پسرانه با ۲۲۸۱ محصل و ۵ مدرسه دخترانه با ۲۱۹ محصل وجود داشت و در سال ۱۳۰۶ تعداد مدارس پسرانه غیر از مدارس خارجی، به ۴۵ مدرسه و تعداد شاگردان آن به ۴۱۳۸ افزایش یافته، درحالی‌که طی همین سال‌ها مدارس دخترانه به ۲۰ و تعداد شاگردان آن به ۱۹۵۱ نفر رسیده است. با این بررسی مشخص شد که پیشرفت مدارس پسرانه در عرض این هفت سال، پنج مرتبه کندتر از رشد مدارس دخترانه بوده است. با توجه به اینکه در این احصائیه، تعداد مدارس ملی و دولتی پسرانه و دخترانه نیز مشخص بود، معلوم شد که در سال ۱۳۰۶ از ۲۰ مدرسه دخترانه، ۱۳ باب ملی و ۷ باب آن دولتی بودند و از تعداد پنجاه باب مدارس پسرانه با احتساب مدارس مختلف و خارجی، ۱۲ باب ملی و ۳۸ باب دولتی بودند. خواننده نشریه به سهولت می‌توانست دریابد که ۶۵ درصد از مدارس دخترانه، ملی و در مقابل حدود ۲۴ درصد مدارس پسرانه ملی می‌باشند و ارقام نشان می‌داد که در بودجه معارف گیلان، وجهی برای ترقی و رشد مدارس دخترانه در نظر گرفته نشده است (همان، صص ۱۶۴-۱۶۵). به نظر نویسنده این مقاله، پیشرفت کشور در گرو مشارکت اقتصادی و اجتماعی زنان جامعه است.

مقاله دیگری از جرجی زیدان^۲ با عنوان «زن، سعادت و ثروت» در شماره ششم مجله به چاپ رسیده است که به مردان سفارش می‌کرد: «... برای آسایش خود و افتخار بشر، زن را به تحصیل وا دارید، دانشمند و عالمه‌اش نمایید. خود و عقلش را

۱- دیلی هرال در سال‌های ۱۹۲۲ تا ۱۹۲۹ ارگان کنگره اتحادیه‌های کارگری انگلستان و از روزنامه‌های هم‌بسته حزب کارگر با سمت‌گیری سوسیالیستی بود (مسعودی و مهاجر، ۱۳۹۰: ۲۴۰).

۲- جرجی زیدان (۱۸۶۱-۱۹۱۴) متولد بیروت بود. از پیشگامان بیداری و تجدد دنیای عرب بود و به آموزش و پرورش، به‌ویژه آموزش زنان توجه خاصی داشت (مسعودی و مهاجر، ۱۳۹۰: ۲۷۹).

تقویت کنید که خانه شما را آبادان و شئون اجتماعی شما را بلند و عالی مقام خواهد کرد... سعادت... تابع اخلاق زن است که مادر خانواده و رئیس خانه و مصدر سعادت و شقاوت است» (همان، ص ۱۸۰).

نتیجه‌گیری

نوشتار حاضر با استفاده از روش تحلیل مضمون و بررسی ۶ شماره بر جای مانده از این نشریه و ارائه دیدگاه‌های برخی نویسندگان آن، درصدد بررسی دیدگاه نویسندگان مجله درباره زنان و مسائل مربوط به آنان بوده است. هرچند مجله به صراحت قید کرده بود که دربرگیرنده موضوعات اخلاقی، ادبی، اجتماعی و تاریخی است که به قلم و آثار فکری جمعی از زنان معارف‌پرور گیلان اداره می‌شود، اما مقالات چاپ‌شده در مجله، نشان می‌دهد که متون نویسندگان مرد و زن در مجله، همگی همسو با اهداف و انگیزه‌های فرهنگی نشریه بوده است. برخی نویسندگان از چهره‌های فرهنگی شناخته‌شده در روزگار خود بودند. نویسندگان زن این نشریه از پایگاه اجتماعی و اقتصادی متوسط برخوردار بودند و از خانواده‌هایی با سرمایه اجتماعی و فرهنگی بودند. در بررسی محتوا و مضمون مقالات آنان، بیشتر از هر چیز تربیت و آموزش زنان مورد تأکید بوده است. مجله سه هدف عمده را دنبال می‌کرد. آموزش زنان برای خانه‌داری، فرزندپروری و تربیت فرزندان، آموزش مشارکت اجتماعی برای پرورش نسل آینده، آموزش به منظور ایجاد تغییر در مناسبات قدرت، ترقی و رشد زنان. برخی نکات مشترک در مقالات این مجله به چشم می‌خورد که به اختصار به شرح زیر است:

- در اغلب نوشته‌ها به مسئله تعلیم و تربیت زنان و اهمیت آن توجه شده است.
- به تساوی حقوق مرد و زن با بهره‌گیری از نص صریح قرآن تأکید می‌شود.
- ورود زنان به جامعه را برای اشتغال و استقلال مالی و عدم وابستگی به مرد و به منظور جلوگیری از فساد زنان می‌دانست.
- آشنایی زنان با تکالیف اجتماعی و تربیت خود، در آثار نویسندگان به خوبی دیده می‌شود.
- به منظور آگاهی جامعه با وضعیت زنان در کشورهای دیگر، به مصادیقی از حضور اجتماعی و فعالیت فرهنگی زنان پرداخته می‌شود.
- توسعه و گسترش مدارس دخترانه در غالب آثار و مقالات موجود در مجله به چشم می‌خورد.
- نویسندگان نشریه با اذعان به عقب‌ماندگی ایران، تنها راه برون‌رفت از شرایط موجود و ترقی ایران را منوط به تربیت صحیح زنان و اجتناب جامعه از تفکرات متعصبانه مردانه می‌دانستند.
- در غالب مقالات بررسی‌شده، تحصیل علم و افزایش سواد برای زنان الزامی است، اما تا زمانی که تهذیب اخلاق نباشد، مدرسه به تنهایی کفایت نمی‌کند.
- غالب نویسندگان بر این باور بودند که جهالت زنان بزرگ‌ترین علل عقب‌ماندگی کشور است و مادامی که جامعه‌پذیری زنان تحقق نیابد، در پیشرفت و ترقی کشور نیز تحولی ایجاد نمی‌شود.
- در غالب مقالات، نویسندگان ضمن انتقاد از تربیت گذشتگان به خصوص در رابطه با تربیت دختران، بر این باور بودند که باید به تربیتی براساس مقتضیات زمان و اصول اساسی دست یافت و زنان را به آن مجهز کرد.
- در مجموع، نیاز مبرم به آموزش و تعلیم آداب زندگی، آشنایی با تکالیف اجتماعی و غیره برای زنان ضرورت دارد. در مسیر افزایش آگاهی زنان، مردان نیز سهم ویژه‌ای دارند، اما خواست و اراده زنان به منظور بهبود شرایط موجود خود، از اهمیت بیشتری برخوردار است.

منابع

الف. کتب و مقالات

- کرمانی، میرزا آقاخان (۲۰۰۰)، رساله سه مکتوب، به کوشش بهرام چوبینه، آلمان: نیما.
- محیط طباطبایی، محمد (۱۳۶۹)، تاریخ تحلیلی مطبوعات ایران، تهران: انتشارات بعثت.
- مروجی، سید ابراهیم (۱۳۸۷)، پیشگامان فرهنگ گیلان از آغاز تا ۱۳۵۷، ج ۱، رشت: فرهنگ ایلیا.
- مسعودی، بنفشه و ناصر مهاجر (۱۳۹۰)، مجله پیک سعادت نسوان، کلن، آلمان: نشر نقطه.
- نوزاد، فریدون (۱۳۶۸)، تاریخ نمایش در گیلان، رشت: نشر گیلکان.

ب. اسناد

- سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما)، شماره بازیابی سند ۲۹۷-۰۹۵۹۵
- سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما)، شماره بازیابی سند ۲۹۷-۲۶۰۸۱

پ. نشریات

- مجله پیک سعادت نسوان (مهر ۱۳۰۶)، سال اول، شماره ۱.
- مجله پیک سعادت نسوان (دی ۱۳۰۶)، سال اول، شماره ۲.
- مجله پیک سعادت نسوان (اسفند ۱۳۰۶)، سال اول، شماره ۳.
- مجله پیک سعادت نسوان (اردیبهشت و تیر ۱۳۰۷)، سال اول، شماره ۴ و ۵.
- مجله پیک سعادت نسوان (شهریور ۱۳۰۷)، سال اول، شماره ۶.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی